

Агайдарова Ақмаржан

Магистр, аға оқытушы

Қожа Ахмет Ясауи атындағы Халықаралық қазақ-түрік университеті, (Қазақстан, Түркістан қ), e-mail: akmarzhan.agaidarova@ayu.edu.kz

Балабек Рахматулла

Қожа Ахмет Ясауи атындағы Халықаралық қазақ-түрік университеті тарих мамандығының 2 курс студенті, e-mail: Balabekrakh@gmail.com

ҚҰБЫЛАЙДЫҢ ЖАПОНИЯҒА ЖОРЫҚТАРЫНЫҢ САЛДАРЫ

Аңдатпа. Құбылай хан бастаған моңғолдардың Жапонияға жасаған шапқыншылығы (1274 және 1281 ж.) Жапония мен Қиыр Шығыс аймағына айтарлықтай әсер етті. Жапония қорғанысын күшейтті, самурайлардың әскери рөлі күшейді, жапон мәдениеті мен оқшаулану саясатына әсер еткен «құдайлық жел» (камикадзе) туралы миф пайда болды. Құбылай ханның Моңғол мемлекеті үшін бұл жорықтар экономикалық тұрғыдан жойқын болды және әскердің беделін түсірді. Бұл оқиғаларды зерттеу маңызды, өйткені олар моңғолдардың осалдығын көрсетті және Жапонияның тәуелсіз держава ретінде тұрақтануына ықпал етті.

Кілт сөздер: Моңғол шапқыншылығы. Жапония, самурайлар, Қиыр Шығыс, орта ғасыр, флот, камикадзе

Agaidarova A.

Master, senior lecturer

Khoja Akhmet Yasawi International Kazakh-Turkish University, (Kazakhstan, Turkestan),
e-mail: akmarzhan.agaidarova@ayu.edu.kz

Balabek R.

2nd year student of history at Khoja Akhmet Yasawi International Kazakh-Turkish University, e-mail: Balabekrakh@gmail.com

THE CONSEQUENCES OF JAPANESE HIKES KHUBILAI

Abstract. The Mongol invasions of Japan (in 1274 and 1281) led by Kublai Khan had a significant impact on Japan and the Far East region. Japan strengthened its defenses, the military role of the samurai was strengthened, and the myth of the "divine wind" (kamikaze) emerged, which influenced Japanese culture and isolationist policies. For the Mongol state of Kublai Khan, these campaigns were economically devastating and undermined the prestige of the army. Studying these events is important because they demonstrated the vulnerability of the Mongols and contributed to the stabilization of Japan as an independent power.

Keywords: Mongol invasion. Japan, samurai, Far East, Middle Ages, navy, kamikaze

Agaidarova A.

Yüksek lisans, kıdemli öğretim görevlisi

Hoca Akhmet Yesevi Uluslararası Kazak-Türk Üniversitesi, (Kazakistan, Türkistan),
e-posta: akmarzhan.agaidarova@ayu.edu.kz

Balabek R.

Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Kazak-Türk Üniversitesi
2. sınıf tarih öğrencisi, e-posta: Balabekrakh@gmail.com

JAPON YÜRÜYÜŞLERİNİN SONUÇLARI KHUBILAI

Özet. Kubilay Han önderliğindeki Moğolların Japonya'yı istila etmesi (1274 ve 1281) Japonya ve Uzak Doğu bölgesi üzerinde önemli bir etki yarattı. Japonya savunmasını güçlendirdi, samurayların askeri rolü güçlendi ve Japon kültürünü ve izolasyonist politikaları etkileyen "ilahi rüzgar" (kamikaze) miti ortaya çıktı. Kubilay Han'ın Moğol devleti için bu seferler ekonomik olarak yıkıcıydı ve ordunun prestijini zedeledi. Bu olayları incelemek önemlidir çünkü Moğolların savunmasızlığını gösterdiler ve Japonya'nın bağımsız bir güç olarak istikrarına katkıda bulundular.

Anahtar kelimeler: Moğol istilasısı. Japonya, samuray, Uzak Doğu, Orta Çağ, donanma, kamikaze

Ағайдарова Акмаржан

Магистр, старший преподаватель

Международный казахско-турецкий университет имени Ходжи Ахмета Ясави, (Казахстан, Туркестан), e-mail: akmarzhan.agaidarova@ayu.edu.kz

Балабек Рахматулла

Студент 2 курса исторического факультета Международного казахско-турецкого университета имени Ходжи Ахмета Ясави, e-mail: Balabekrakh@gmail.com

ПОСЛЕДСТВИЯ ЯПОНСКИХ ПОХОДОВ ХУБИЛАЯ

Аннотация. Монгольские вторжения в Японию (в 1274 и 1281 годах) под предводительством Хубилай-хана оказали значительное влияние на Японию и регион Дальнего Востока. Япония усилила свою оборону, укрепились военная роль самураев, и возник миф о «божественном ветре» (камикадзе), что повлияло на японскую культуру и изоляционистскую политику. Для монгольского государства Хубилай-хана эти кампании стали экономически разрушительными и подорвали престиж армии. Изучение этих событий важно, поскольку они продемонстрировали уязвимость монголов и способствовали стабилизации Японии как независимой державы.

Ключевые слова: монгольское нашествие. Япония, самураи, Дальний Восток, средневековье, флот, камикадзе

Моңғолдардың Жапонияға шабуылы Шыңғыс ханның немересі Құбылай хан құрған Моңғол Юань әулетінен басталады. XIII ғасырда Моңғол империясы Шығыс Еуропадан Қытайға дейінгі ұлан-ғайыр аумақтарды басқаратын дүниежүзілік тарихтағы ең ірі мемлекеттік құрылымдардың бірі болды. Қытайды жаулап алып, Юань әулетінің негізін қалаған Құбылай Құбылай көрші елдерге өз билігін кеңейтуге ұмтылды. Оның нысаналарының бірі Камакура сегунатының бақылауындағы Жапония болды. Моңғолдардың Жапонияға шабуылы 1274 және 1281 жылдары болған екі үлкен жорықтан тұрды. Бұл оқиғалар жапондық әскери және мемлекеттік құрылым үшін маңызды сынақ болды, сонымен қатар Жапонияның өзінің де, бүкіл Шығыс Азияның болашағына да әсер етті.

Моңғол шапқыншылығына байланысты тарихи дереккөздер мен құжаттарды талдау арқылы екі жақтың әскери стратегиясын және шапқыншылықтардың нәтижесіне әкелген факторларды зерттеу бұл жұмыстың негізіне алынған. Және бастысы, Моңғол жорықтарының Жапонияға және Құбылай мемлекетіне тигізген салдарын және олардың аймақтың одан әрі дамуына әсерін бағалау жұмыстың мақсатына қойылған. Тақырып бойынша зерттеу дәрежесі Отандық зерттеушілер арасында тақырып танымал емес болса да, Моңғолдардың Жапонияға шабуылы тақырыбын Жапонияда да, шетелде де тарихшылар жақсы зерттеген. Бұл тақырыпқа қатысты маңызды материалдар жапон және қытай жылнамаларында, мысалы, моңғолдық Цзиньни және Юань Ши. Дегенмен, бастапқы дереккөздердің болуына қарамастан, тарихшылар арасында Құбылайдың себептері мен

моңғол әскерлерінің жеңілу себептері туралы пікірталастар әлі де жалғасуда. Жұмыс тек сәйкес әдебиетті ғана емес, сол әдебиеттердегі тарихи құжаттардың көшірмелерін зерттеу негізінде жазылған.

XIII ғасырдың аяғында (1274 және 1281 ж.) болған Жапонияға моңғол шапқыншылығы Шығыс Азия тарихындағы маңызды оқиғалардың бірі болды. Бұл шабуылдарды Моңғолияның Ұлы ханы Құбылай хан ұйымдастырды, ол аймақтағы ықпалын кеңейтуге және Жапонияға бақылау орнатуға тырысты, кейін ол тәуелсіз және оқшауланған мемлекет болып қалды. Моңғолдар қуатты әскери күш болғанымен, шабуылдар сәтсіз болды, бұл жапон әскері мен табиғи апаттар сияқты бірқатар факторлардың нәтижесі [1.20]. Моңғолдардың жеңілістері сан жағынан басымдығына қарамастан жапон қоғамы мен мәдениетіне қатты әсер етті, сонымен қатар моңғол гегемониясы туралы түсінікті өзгертті. Моңғол әскері өзінің ұтқырлығымен, ұйымшылдығымен және стратегиялық данышпандығымен танымал, әртүрлі майдандарда сәтті соғыс жүргізуге қабілетті қуатты күш болды. Құбылай ханның жасақтарына моңғол контингентінің өзі де, корейлер мен қытайлардың одақтас әскерлері де кірді. Моңғол әскері алыс қашықтыққа жылдам соққы беретін атты садақшылардың жоғары тиімді тактикасын қолданды. Оның үстіне, моңғолдар жабдықтауды тамаша ұйымдастыруымен, сондай-ақ қоршау қозғалтқыштары мен технологиясын қолдануымен ерекшеленді. Екінші жағынан, сол кездегі жапон әскері негізінен самурайлардан – жауынгерлер жеке жауынгерлік дайындығы жоғары, бірақ жалпы сандық ресурстары аз және моңғолдармен салыстырғанда шектеулі ұтқырлықтан тұрды. Жапондықтар әртүрлі стратегияларды қолданды, соның ішінде жергілікті ландшафт туралы білімдерін сәтті пайдалану және ірі шайқастар кезінде көрінетін қатты қорғаныс. Сандық және технологиялық жағынан артықшылығына қарамастан, моңғолдар Жапонияда жеңіске жете алмады. Бұл жеңілістің басты факторларының бірі табиғи апат болды. 1274 жылы бірінші шабуыл әрекеті кезінде күшті тайфун моңғол флотының көп бөлігін жойып, әскерлерді шегінуге мәжбүр етті. Жапондықтар камикадзе (Құдай жіберген жел) деп атаған бұл табиғи апат құдайдың араласуының символына айналып, Жапонияны құтқаруда шешуші рөл атқарды. 1281 жылғы шапқыншылықтың екінші толқынында моңғолдар тағы да қатты дауылға тап болды, бұл олардың флоттарын толығымен жойып, әскерді шегінуге мәжбүр етті. Сонымен қатар, Моңғол мемлекетінің ішкі мәселелері де жеңіліске ұшырады. Күштердің әртүрлі топтары (моңғол, қытай және корей) арасындағы үйлестірудің болмауы стратегиялық бағыттың әлсіреуіне әкелді. Жапондықтар жер бедерін жақсы білетін және жоғары моральдық тұрғыдан тиімді қорғана алды [1,127].

Моңғолдардың Жапониядағы және бүкіл Қиыр Шығыстағы жеңілісі тек әскери ғана емес, мәдени жағынан да маңызды оқиға болды. Моңғолдар сияқты күдіретті күшті жеңу жапондардың ұлттық сана-сезімін айтарлықтай нығайтып, жапондық бірегей ұлттық мифтің қалыптасуына негіз болды. Моңғол флоттарын жойған тайфундар жапон жерін құдайлардың қорғауына деген сенімді нығайта отырып, құдайдың араласуының белгісі ретінде қарастырылды. Бұл оқиға самурай рухын идеалдандыруға және жапондық ерекшелік идеясын нығайтуға негіз болды. Оның үстіне моңғолдардың Жапониядағы жеңілісі Моңғолия сияқты ең ұлы империяның өзі барлық майданда өз үстемдігін жүзеге асыра алмайтынын көрсетті. Бұл басқа мемлекеттер үшін маңызды сабақ болды, табиғи, мәдени және әскери факторлардың үйлесімі тіпті ең қуатты армияның табысына кедергі жасай алатынын көрсетті. Құбылай ханның Жапонияға жасаған жорықтары аймақта жалғыз моңғол гегемониясын орнатудың мүмкін еместігін атап көрсетті. Моңғолия Қытайды жаулап алу және бақылаудағы жетістіктеріне қарамастан, Шығыс Азияның барлық елдеріне өз билігін орната алмады. Жапония өз кезегінде моңғол үстемдігіне мойынсұнбай, тәуелсіздігін қорғай алатынын көрсетті. Моңғол империясының әлсіреуіне Жапониядағы жеңіліс те маңызды фактор болды. Моңғолдар экспансияға стратегиялық назар аудара отырып, жаулап алған аумақтарды бақылауда ұстауда өте қиын қиындықтарға, сондай-ақ экономикалық және материалдық-техникалық қиындықтарға тап болды. Бұл олардың гегемониясының шегін

көрсетті, тіпті ең үлкен және ең қуатты империяның бүкіл Шығыста даусыз үстемдікке ие бола алмайтынын растады.

Моңғолдардың Жапонияға шапқыншылықтары ұлттық бірегейлік пен стратегиялық саясаттың қалыптасуына сыртқы қауіп-қатердің әсерін ашатын маңызды оқиға болып табылады. Осы оқиғалардың салдарын зерттеу қуатты империяның жергілікті мәдениетпен соқтығысуы екі жақтың да тарихи траекториясын қалай анықтайтынын көрсетеді [2,29] Жапония үшін шапқыншылықтарды тойтару ұлттық бірлікті нығайтты, сонымен қатар оқшаулану үрдістеріне ықпал етті. Екінші жағынан, Моңғолияның жеңілуі империялық гегемонияның шектеулілігін және алыс аймақтарды бақылаудың қиындығын көрсетті. Осы аспектілерді талдау география, саясат және мәдени айырмашылықтар сияқты объективті факторлардың тарих барысына қалай әсер ететінін түсінуімізді тереңдетеді.

XIII ғасырға қарай Моңғол империясы Орталық Азиядан Шығыс Еуропа мен Қытайға дейінгі аумақтарды қамтыған өзінің шарықтау шегіне жетті. Империяның негізін қалаушы Шыңғыс хан қатаң тәртіптің, тамаша әскери ұйымшылдықтың және бірегей ұрыс тактикасының арқасында өз иелігінің бұрын-соңды болмаған кеңеюінің негізін қалады. 1227 жылы қайтыс болғаннан кейін империяны басқару оның ұрпақтарына өтті. Басты билеушілердің бірі Шыңғыс ханның немересі Құбылай хан болды, ол империяның одан әрі кеңейіп, нығаюында маңызды рөл атқарды. Құбылай 1260 жылы басқа отбасы мүшелерімен тақ үшін қиян-кескі күрестен кейін билікке келді. Таққа отырған ол империяның әр жерінде өз билігін танытып, жаулап алу саясатын жалғастыру қажеттілігіне тап болды. Оның негізгі мақсаттарының бірі Қытайды жаулап алу болды, ол осы уақытқа дейін бірнеше соғысушы патшалықтарға бөлінген. 1271 жылы Құбылай өзін ресми түрде Қытай императоры деп жариялап, Юань әулетінің негізін қалады. Алайда Қытайды жаулап алу оның соңғы өршіл жобасынан алыс еді. Құбылай тұсындағы Моңғол империясы әскери машина ғана емес, Шығыс пен Батыс арасындағы мәдени көпір болды. Құбылай дипломатия мен сауданың маңыздылығын түсініп, басқа мемлекеттермен және халықтармен қарым-қатынасты жақсартуға ұмтылды. Бірақ оның саясаты моңғол билігін мойындаудан бас тартқандарға қарсы қатал әскери жорықтарды да қамтыды. Жапония салыстырмалы түрде оқшауланған мемлекет болғандықтан, осы елдердің бірі болды. Құбылай Жапониямен дипломатиялық қатынас орнатуға бірнеше рет әрекеттенді, бірақ нәтиже болмады. Жапон сегунаты Камакура кез келген ынтымақтастықтан бас тартты, бұл әскери әрекетке себеп болды.

Моңғолдар Жапонияға назар аударма бастаған кезде бұл ел Камакура сегунатының (1185–1333) билігін бастан кешірді. Бұл саяси жүйе Гемпей соғысынан кейін, Минамото кланы Тайра руын жеңіп, әскери билік орнатқан кезде пайда болды. Камакура сегунаты нақты билікті әскери таптың (самурайлардың) және оның көшбасшысы сегунның қолында шоғырландырды, ал император церимониалды болып қала берді. Жеңіске жеткеннен кейін Минамото но Йоритомо бірінші сегун болды және елдің саяси құрылымындағы елеулі өзгерістерді білдіретін Камакурада үкімет құрды. Билік император мен оның Киотодағы дворяндарының қолында болатын бұрынғы үкіметтерден айырмашылығы, Камакура сегунаты қызметке үлкен жер иеліктерін алған әскери кландарға сүйенді [3,124]. Бұл кезең салыстырмалы тұрақтылықпен және әскери ақсүйектер рөлінің күшеюімен сипатталды, бірақ соған қарамастан ел ішкі жанжалдардың әлеуетін тудырған көптеген егемендіктерге бытыраңқы күйде қалды. Жапония моңғол шапқыншылығына дейін саяси және әлеуметтік қайта құру жағдайында болды. Күшті әскери билікке қарамастан, әртүрлі кландар арасында, әсіресе сегунатты жақтаушылар мен императорға адал болғандар арасында шиеленіс болды. Бұл ішкі шиеленіс пен алауыздық елдің сыртқы қауіптерге қарсы тұру қабілетін әлсіретуі мүмкін. Алайда, моңғол шапқыншылығы кезінде Камакура сегунатының жеткілікті әскери ресурстары болды.

Құбылайдың саяси және әскери мақсат-мүддесі Қытайды жаулап алуды ғана емес, сонымен бірге Шығыс Азияны қамтыған империя құруды көздеді. Қытайға бақылау орнатып, оны моңғол билігінің тірегі ретінде орнатқаннан кейін Құбылай аймақтағы билігін нығайту және көрші мемлекеттерден келетін қауіптердің алдын алу үшін жаулап алу үшін

жаңа жерлерді іздей бастады. Жапония оның стратегиясының жалғасы болды, өйткені ол оның империясының шекарасында болды және теңіз сауда жолдарына ықтимал қауіп төндірді. Моңғол билеушісінің Жапонияны жаулап алу жоспарлары оның ықпал ету аймағын кеңейтіп, оның билігін барлық көрші елдерді тануға мәжбүрлеу ниетінен туындады. Дегенмен, экономикалық және стратегиялық мүдделер де маңызды рөл атқарды. Жапонияның бай табиғи ресурстары болды және оны бақылау Юань әулетінің экономикалық негізін нығайта алады. Сонымен қатар, Құбылай Жапонияны жаулап алу оның әскері мен флотының еңсерілмейтін күшін әлемге паш етеді деп сенді. Хубилай Жапонияға бірнеше рет дипломатиялық өкілдіктер жіберіп, оның билігін мойындауды және бағынуды талап етті. Мұндай алғашқы хабарламалар 1268 жылы моңғол эмиссарлары жапон сотына бағынуды талап еткен кезде жіберілді, бірақ Камакура сегунаты келіссөздерден бас тартты, бұл қорлау ретінде қабылданды [4.54]. Одан кейінгі жылдары моңғолдар өз талаптарын қоя берді, бірақ олардың бәрі жауапсыз қалды. Жапон ақсүйектері шетелдік билікке бағыну идеяларын жоққа шығарып қана қойған жоқ, сонымен бірге Моңғол империясының ауқымы мен ресурстарын жете бағаламаса керек. Дипломатиялық қарым-қатынас орната алмағанын ескере отырып, Құбылай әскери экспансия жоспарын жасай бастады. Ол Жапонияны сәтті жаулап алу оның ең үлкен жетістігі болуы мүмкін екенін түсінді, оны өткендегі ең ұлы жаулап алушылармен теңестірді. 1274 жылы моңғол әскері мен флотының күші мен қуатын көрсетуге тиіс алғашқы әскери жорық басталды. Алайда, Хубилайдың әскери амбициялары ғана емес еді. Ол сондай-ақ аймақта тұрақты сауда және саяси қарым-қатынас орнатуға үміттенді, бұл оның империясын территориясы бойынша ғана емес, сонымен бірге әлемдік аренадағы ең ықпалды державаға айналдырады. Күшті әскері, тәжірибелі атты әскері бар моңғолдар Орта Азия, Қытай және Таяу Шығыстағы жеңістерге үйренген. Дегенмен, теңіз соғысы және арал мемлекетіне шабуыл жаңа тактикалар мен стратегияларды қажет етті. Бұл бірінші рет үлкен теңіз экспедициясына және құрлықтағы және теңіздегі күштерді үйлестіру қажеттілігіне тап болған моңғол әскерлері үшін қиын болды. Осылайша, Хубилайдың Жапонияны жаулап алу жоспары оның империяны кеңейту және нығайту жөніндегі үлкен стратегиясының бір бөлігі болды, бірақ олар күтпеген кедергілерге тап болды. Жапония ішкі қақтығыстарға қарамастан, шешуші тойтарыс беруге дайын болды, ал табиғаттың өзі моңғолдардың амбицияларына тосқауыл қоюда шешуші рөл атқарды.

1274 жылғы алғашқы жорық – Құбылай ханның Жапонияны бағындыруға деген ұмтылысының нәтижесі. Бұған дейінгі сәтсіз дипломатиялық әрекеттерден соң Құбылай әскери шабуылға шешім қабылдады. Юань империясы Қытай мен Кореяның ресурстарын жұмылдырып, ауқымды дайындық жүргізді: флот құрылып, көпұлтты армия жасақталды. Армияда моңғол атты әскері, қытай жаяу әскерлері, корей флоттары мен жұмысшылары болды. Жорықты ұйымдастыруда логистика, теңіз навигациясы, барлау және этникалық әртүрлілік сияқты факторлар елеулі қиындық туғызды. Моңғолдар Цусима және Ики аралдарын жылдам басып алып, негізгі шайқас Кюсю аралындағы Хаката шығанағында өтті. Жапон самурайлары саны жағынан аз болса да, батылдық пен тактикалық шеберлік көрсетті. Моңғолдар жаңа технологиялар мен тактикаларды қолданды, бірақ шайқастың шешуші сәтінде басталған дауыл олардың флотын талқандады. Табиғи апат, теңіздегі тәжірибенің аздығы және логистикалық қиындықтар нәтижесінде жорық сәтсіз аяқталды.

Құбылай хан жеңілістен кейін шегінбей, 1281 жылы екінші, әлдеқайда ауқымды жорықты бастады. Бұл жолы армия 140 мыңға жуық адамнан тұрды және екі бағытта – Корея мен Қытайдан – шабуыл жоспарланды. Қытай мен Кореяда флот құрылысы жүргізілді, халық мәжбүрлі еңбекке тартылды. Армия құрамында моңғолдар, қытайлар және корейлер болды, әрқайсысы өз саласында маңызды рөл атқарды. Жапония бұл жолы жақсы дайындалған еді: жағалау қорғаныстары күшейтіліп, мобилді қорғаныс тактикасы енгізілді. 1281 жылғы негізгі шайқас Хаката шығанағында өтті. Моңғолдар қонғаннан кейін шабуыл жасады, бірақ жапондар жаңа бекіністер мен дайын тактикалар арқылы тойтарыс берді. Негізгі күш – оңтүстік армия – жағаға жете алмай, теңізде қалып қойды. Ақыры тағы бір күшті тайфун моңғол флотын жойып жіберді. Бұл оқиға Жапонияда «камикадзе» (құдайлық жел) деп

аталып, ұлттық аңызға айналды. Екі жорық та сәтсіз аяқталды. Себептері: жапондардың жергілікті артықшылығы, табиғи апаттар, теңіз соғысына дайындықтың жеткіліксіздігі және көпұлтты армияның логистикалық қиындықтары. Моңғолдар құрлықтағы артықшылығын теңізде тиімді қолдана алмады, ал жапондар шебер қорғаныспен және табиғи жағдайлардың қолайлы сәтін пайдаланып, жаудан аман қалды.

Моңғолдардың 1274 және 1281 жылдардағы Жапонияға екі рет шапқыншылық жасауы елдің саяси және әлеуметтік жүйесі үшін маңызды оқиғалар болды. Жапония күшті шетелдік жаудың шабуылына сәтті тойтарыс бере алғанымен, бұл тәжірибе Камакура сегунатының саяси жүйесі мен билігіне елеулі із қалдырды. Басқыншылықтарға дейін Жапониядағы саяси жағдай салыстырмалы түрде тұрақты болды: билік самурайлар мен елдің әкімшілік құрылымдарын басқаратын әскери үкімет қызметін атқарған Камакура сегунатының қолында болды. Алайда, сегунаттың өмір сүруінің өзі қазірдің өзінде күмән тудырды, елде ішкі қайшылықтар, соның ішінде аймақтық феодалдар (даймё) мен сегун арасындағы қақтығыстар күшейе түсті[4,178]. Моңғол шапқыншылықтары Жапонияға үлкен қауіп төндірді және оларды тойтару үшін қолда бар барлық ресурстарды жұмылдыру және әртүрлі феодалдық үйірлер арасындағы ынтымақтастық қажет болды. Жеңіске қарамастан, қорғаныс шығындары орасан зор болды және ол Жапонияның саяси құрылымын сынады. Қаржылық және әскери ресурстар таусылды, бұл кейінірек Камакураның позициясының әлсіреуіне және бірқатар ішкі дағдарыстарға әкелді. Дегенмен, шабуылдардың дереу салдары қысқа мерзімде сегунат билігінің нығаюына әкелді. Елдің сәтті қорғанысы сегунатқа самурайлар класы мен халықтың уақытша тануын және қолдауын қамтамасыз етті, бірақ елді қорғауға қатысқан самурайлар арасында марапаттарды бөлу мәселелері наразылық көзі болды. Камакура сегунатының күшін нығайту. Моңғол шапқыншылығы Жапонияның бір-біріне қарсы болған күштерін уақытша біріктіріп, ортақ қауіп-қатерге қарсы ұлттық бірлік атмосферасын қалыптастырды. Камакура сегунаты қорғанысты ұйымдастыру және ресурстарды жұмылдыру жауапкершілігін алды, бұл оның билігін нығайтуға көмектесті. Күшті жауға қарсы күрестегі әскери табыстар сегунның беделіне ықпал етті және бұл оқиғаның өзі оның тиімділігі мен ұлттық қауіпсіздік үшін маңыздылығының белгісі ретінде қарастырылды [4.20].1 Елді қорғауда маңызды рөл атқарған Камакура біраз уақыт позициясын нығайта алды. Сегунат игілік пен жердің бөлінуін бақылап отырды, бұл оған самурайлар класына ықпал етті. Қорғанысқа қатысқан самурайлар сыйақы күтті, бірақ соғыстың жоғары шығындары мен моңғолдардың шабуылынан туындаған қирауға байланысты бөлуге жер жеткіліксіз болды. Бұл самурайлар арасында наразылықтың күшеюіне әкелді, олар өздерін қолайсыз сезіне бастады. Өздері күткеннен аз алған кейбір феодалдар сегунатқа наразылықтарын ашық айта бастады, бұл сайып келгенде оның болашақта билігінің құлдырауына ықпал етті. Сонымен қатар, Камакура сегунаты елдің қорғанысын нығайту үшін бірқатар жаңа әкімшілік реформалар енгізді, соның ішінде жағалаудағы бекіністерді салу және тұрақты әскери гарнизондарды құру. Бұл шаралар қорғаныс үшін маңызды болды, бірақ Жапонияның қаржылық ресурстары сегунаттың экономикалық тұрақтылығына нұқсан келтіріп, қатты таусылды.

Моңғол шапқыншылығы Жапониядағы ұлттық болмыстың дамуына да қатты әсер етті. Сыртқы қауіп-қатерді көрсету жапондардың бірегей мәдениеті мен әскери дәстүрі бар халық ретінде тұлғасын қалыптастыруда маңызды рөл атқарды. Бұл оқиға Жапонияның бірегейлігі мен жеңілмейтіндігіне деген сенімді нығайтты, әсіресе елді екі рет құтқарған «камикадзе» - құдай тайфундары туралы аңыздың арқасында. Жапонияны қорғауда орталық рөл атқарған самурайлар батылдықтың, абыройдың және әскери ерліктің символына айналды. Олардың моңғолдарға қарсы табыстары ғасырлар бойы жапон қоғамына әсер етуді жалғастырған самурай рухы мен идеалдарын нығайтуға көмектесті. Күшті жаумен соғыс жеке ерлік, сегунға адалдық және Отан үшін құрбан болуға дайын болу сияқты қасиеттердің маңыздылығын атап өтті. Бұл идеалдар самурай этикасы мен моральдық нормаларының одан әрі дамуына негіз болды. Сонымен қатар, шайқастарға қатысу бұрын бір-бірімен қарама-қайшылықта болған әртүрлі самурай кландарының бірігуіне ықпал етті. Ішкі қақтығыстарға

карамастан, сыртқы қауіп жағдайында самурайлар ерекше бірлік көрсетті, бұл ішкі келісімді нығайтуға көмектесті.

Тайфун («камикадзе») және аңыздар. «Жеңілмейтін Жапония» бейнесі. Жапондық тарихи-мәдени жадқа енген негізгі элементтердің бірі Жапонияны моңғол шапқыншылығынан екі рет құтқарған тайфундар немесе «камикадзе» («құдайдың жел» деп аударылады) болды. Бұл тайфундар құдайлардың елді қорғаудағы қасиетті араласуы ретінде қабылданды. Моңғолдардың сан жағынан үлкен басымдығы болды және бұл табиғи апаттарсыз шайқастың нәтижесі басқаша болуы мүмкін еді. «Камикадзе» аңызы Жапонияның сыртқы жаулардан қорғанысын ғана емес, жапон халқының ерекше тағдырын да бейнеледі. Тәңірлік қорғауға сену Жапонияның жоғары күштер қорғайтын ел ретіндегі имиджін нығайтты және бұл бейне ұлттық мифологияның ажырамас бөлігіне айналды. Уақыт өте келе «камикадзе» бейнесі жапондық бірегейлік пен жеңілмейтіндік идеясымен байланысты болды. Ол Жапония тарихында Екінші дүниежүзілік соғыс кезінде, жапондық камикадзе ұшқыштары жанқиярлық пен Отанды соғына дейін қорғауға дайын болу символына айналған кезде қайта пайда болды. «Құдайдың жел» аңызы жапондықтардың әлемдік тарихтағы рөлін қабылдауына үлкен әсер етті, оларды рухани және моральдық ерекшелікке сендірді[2.29]. Сонымен қатар, бұл оқиғалар жапон халқының автономия құқығына және сыртқы әлемнен тәуелсіздігін қорғауға деген сенімін нығайтты. Кейінгі жылдарда туындаған аяусыз ішкі қайшылықтарға карамастан, адамдар ғана емес, табиғаттың өзі де қорғаған жеңілмейтін Жапония ұғымы халық санасында өмір сүре берді. Осылайша, моңғол шапқыншылығы Жапонияның саяси және мәдени дамуында маңызды рөл атқарды. Олар сегундық биліктің уақытша шоғырлануына, ұлттық сана мен самурай рухының өсуіне және XX ғасырға дейін жапон мәдениеті мен тарихына жақсы әсер етуді жалғастырған күшті мифологияның пайда болуына әкелді [5.80].

Жапонияға жасалған екі сәтсіз шабуыл, әсіресе 1281 жылғы жорықтың сәтсіз аяқталуы Моңғол империясының ең қуатты билеушілерінің бірі Құбылай Құбылайдың амбициясы мен беделіне ауыр соққы болды. Осы кезеңде Моңғол империясы жер бетіндегі ең үлкен және ең қуатты мемлекеттердің бірі болып қала бергенімен, Жапониядағы сәтсіздіктер оның беделіне айтарлықтай зиян келтірді және моңғолдардың ұлы әскерінің де жеңілмейтінін көрсетті. Қытайдың Юань әулетін басқарған Құбылай Құбылай әскери жорықтарға орасан зор шығындарға байланысты мәселелерге тап болды. Жапонияны жаулап алу әрекеттері орасан зор материалдық және адами ресурстарды қажет етті. Флоттар асығыс салынды, қытай, корей және моңғол әскерлерінен жиналған әскерлер тұрақты қолдауды қажет етті. Оның үстіне, жан-жақты дайындық жұмыстары мен жұмылдыру жұмыстары жүргізілгенімен, Құбылай өзінің басты мақсаты – Жапонияны өзіне бағындырып, Моңғол империясының вассалы етуге қол жеткізе алмады. Бұл жеңіліс оның Шығыс Азиядағы экспансия жоспарларына ауыр соққы берді және басқа аймақтарды жаулап алу әрекеттеріне кедергі келтірді. Оның әскери басшы ретіндегі сенімінен айырылуы оның моңғол және қытай элиталары арасындағы ішкі қолдауын да төмендетті. Флот құруға, әскерлерді қаруландыруға және қамтамасыз етуге кеткен орасан зор шығындар мемлекеттің қаржылық тұрақтылығына нұқсан келтірді. Сәтсіздіктің саяси салдары да ауыр болды. Құбылай Жапонияны жаулап алуға дайындалуға жылдар мен қонақты қаражат жұмсады және екі үлкен жеңіліс оның билігінің жаулары да, одақтастары да әлсіздігінің айқын белгісі болды [6,75]. Империя ішінде қымбатты соғыстардың нәтижесіне наразы болған моңғолдар мен қытай элитасы арасында саяси қайшылықтар өрши бастады. Юань империясында бірте-бірте ішкі бақылау әлсірей бастады, бұл кейіннен дағдарыстар мен көтерілістерге әкелді. Осы жеңілістердің нәтижесінде Құбылай өзінің агрессивті сыртқы саясатынан бас тартып, ішкі істермен айналысуға мәжбүр болды. Сәтсіз соғыстардан туындаған экономикалық қиындықтар реформалар қажеттілігіне және сыртқы әскери жорықтарды қысқартуға әкелді. Бұл империяның кеңеюін бәсеңдетіп, оның жаңа аумақтарды жаулап алу мүмкіндігін шектеді. Бастысы, жеңілмейтін моңғол ордасы туралы образ жоққа шықты.

Моңғолияның көршілерімен қарым-қатынасындағы өзгерістер. Жапониядағы сәтсіздіктер Моңғолияның көршілес Шығыс Азия мемлекеттерімен қарым-қатынасына да әсер етті. Құбылай хан Жапонияны жаулап алу әрекетінде Корей түбегін өзінің флоттарын оқыту және қамтамасыз ету үшін база ретінде пайдаланды. Бұл Кореяға қысымның айтарлықтай артуына әкелді, ол моңғол жорықтарын тек ресурстармен ғана емес, сонымен қатар әскермен де қамтамасыз етуге мәжбүр болды. Кейіннен корей билігі моңғолдарға деген адалдығына қарамастан, нәтиже бермеген соғыстардың жоғары шығындарына байланысты наразылығын сезіне бастады. Жапониядағы жеңіліс моңғолдардың Кореяға ықпалын әлсіретіп жіберді, бұл кейіннен корей билеушілерінің автономиясының артуына және олардың моңғол билігіне тәуелділігінің төмендеуіне ықпал етті. Корей халқы жоғары салықтар мен мәжбүрлі әскерге шақырудан зардап шекті, бұл ел ішіндегі наразылықты тудырды. Құбылай Юань әулетінің негізін қалаған Қытайда Жапонияға қарсы сәтсіз жорықтардың салдары моңғол элитасы мен қытай халқының арасындағы қарым-қатынасқа да әсер етті [7,54]. Құбылай қытай бюрократиясына және әскерлеріне көбірек сүйенді, бұл Қытай мәдениеті мен дәстүрінің басқарудағы ықпалының артуына әкелді. Алайда, сонымен бірге моңғолдардың саясатына наразылық күшейіп, болашақта Юань әулетінің құлдырауына ықпал етті. Жапониядағы сәтсіздіктер Моңғолияның Шығыс Азияның басқа елдеріне ықпалын да шектеді. Моңғол басқыншылығына тап болған Вьетнам, Бирма және басқа да мемлекеттер Жапониядағы жеңілістерді империяның құдіретті еместігінің белгісі деп санап, моңғолдарға барынша батыл тойтарыс бере бастады [8,111]. Жапониямен соғыстар Осылайша, моңғолдардың Жапонияға жасаған шапқыншылықтары Құбылай хан империясына және жалпы Шығыс Азияға күрделі әсер етті. Жеңілістер Моңғолияның саяси және экономикалық жағдайын әлсіретіп, оның көрші елдерге ықпалын азайтып, тіпті ұлы империяның да өз шегі мен шегі болатынын көрсетті.

1274 және 1281 жылдардағы моңғол шапқыншылығы Жапонияның ортағасырлық тарихындағы аса маңызды кезеңдердің бірі болып саналады. Бұл шапқыншылықтар елдің саяси, әскери және мәдени дамуына терең әсер етті. Сыртқы қауіпке тойтарыс беру арқылы Жапония өз тәуелсіздігін сақтап қалумен қатар, ұлттық бірегейлігін де нығайта түсті. Камакура сегунаты шапқыншылықтарға қарсы тұру барысында елеулі ұйымдастырушылық және қаржылық қиындықтарға тап болғанымен, елдің сәтті қорғанысы осы кезеңде сегунат билігінің уақытша күшеюіне ықпал етті. Алайда, соғыстан кейінгі кезеңде әскери жеңістің жемісімен қатар, әлеуметтік-экономикалық қиындықтар да байқалды. Өсіресе самурайлар арасында сыйақының жеткіліксіздігі мен әділетсіздігіне байланысты наразылықтар туындап, бұл сегунаттың беделіне нұқсан келтіріп, XIV ғасырдың басында оның әлсіреуіне себеп болды. Сонымен қатар, моңғол шапқыншылығы самурайлық әскери мәдениет пен этиканың күшеюіне жол ашты. Елді қорғаушы жауынгер бейнесі қалыптасып, бұл жапон қоғамының болмысын айқындайтын маңызды мәдени-рухани негіздердің біріне айналды [9,226].

Моңғол шапқыншылығы Жапонияға бірнеше маңызды тарихи сабақ берді. Біріншіден, елді сыртқы қауіптерден қорғау үшін мықты әскери құрылым мен жағалау қорғанысын ұйымдастырудың маңыздылығы айқындалды. Осыған орай Камакура сегунаты бірқатар әскери реформалар жүргізіп, бұл бағыт кейінгі жапон үкіметтері үшін тұрақты міндетке айналды. Екіншіден, шапқыншылық жапон қоғамында феодалдық рулар арасындағы ынтымақтастық пен ұлттық бірлік қажеттігін ұғындырды. Моңғол шапқыншылығы Жапония мәдениетінде де терең із қалдырды. «Камикадзе» (құдай желі) аңызы – шетелдік басқыншылардан қорғаған тәңірлік күш туралы түсінік – ұлттық өзіндік сананың нығаюына септігін тигізіп, Жапонияның құдайлар тарапынан қорғалатын ерекше ел екендігі туралы мифтің негізін қалады. Бұл түсінік жапон халқының тарихи санасы мен мәдени болмысына ұзақ уақыт бойы әсер етіп келеді [2,156].

Халықаралық саясат тұрғысынан алғанда, моңғол шапқыншылығы тіпті қуатты империялардың да аралдық немесе шалғай елдерді жаулап алуда елеулі кедергілерге тап болатынын көрсетті. Бұл жайт Жапонияны Шығыс Азиядағы әскери және саяси тұрғыдан санасуға лайық держава ретінде танытып, аймақтық күштер арасында оған деген

көзқарастың өзгеруіне түрткі болды. Жалпы алғанда, моңғол шапқыншылығы Жапонияның мәдени, әскери және мемлекеттік дамуына елеулі әсер етіп, елдің болашақтағы ұлттық рухының, әскери доктринасының және халықаралық беделінің қалыптасуына негіз салды.

ПАЙДАЛАНЫЛҒАН ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ

1. Светлов Г.Е. Путь богов (Синто в истории Японии). - М., 1985. - С. 230.
2. Кодзай Есисигэ. Современная философия. Заметки о «духе Ямато». - М., 1974. - С.129
3. Чулууны Далай. Монголия в XIII-XIV веках. Москва, 1983.
4. Долин А.А., Попов Г.В. Кэмпо - традиция воинских искусств. Москва, 1990.
5. Японский милитаризм (военно-историческое исследование) - М.: Наука, 1972. - С.229
6. Dschingis Khan und seine Erben, München 2005, p. 333
7. Климов В.Ю. Японо-китайские отношения XIV-XVI вв.: морские пираты (вако). XIX научная конференция «Общество и государство в Китае». Тезисы докладов, ч. II, Москва, 1988.
8. Rossabi M. Khubilai Khan. His life and Times. University of California press, Berkeley-Los Angeles-London, 1988.
9. Sasaki, Randall J. (2015). The Origins of the Lost Fleet of the Mongol Empire

REFERENCES

1. Svetlov G.E. The Path of the Gods (Shinto in the History of Japan). - M., 1985. - P. 230
2. Kozai Yoshishige. Modern Philosophy. Notes on the "Spirit of Yamato". - M., 1974. - P.129
3. Chuluuns Dalai. Mongolia in the 13th-14th centuries. Moscow, 1983.
4. Dolin A.A., Popov G.V. Kempo - the tradition of martial arts. Moscow, 1990.
5. Japanese Militarism (a Military-Historical Study) - Moscow: Nauka, 1972. – P 229
6. Dschingis Khan und seine Erben, Munich 2005, p. 333
7. Klimov V. Yu. Japanese-Chinese Relations of the 14th-16th Centuries: Sea Pirates (Wako). XIX Scientific Conference "Society and State in China". Abstracts of Papers, Part II, Moscow, 1988.
8. Rossabi M. Khubilai Khan. His Life and Times. University of California Press, Berkeley-Los Angeles-London, 1988
9. Sasaki, Randall J. (2015). The Origins of the Lost Fleet of the Mongol Empire